

B
810.09

B

J. Velme

Krišjānis Valdemārs un viņa darbs

Rīgā, 1925. g.

Novilkums no „Kuģniecības Gada grāmatas“.

11

1874

Journal of the

Board of Trustees

Krišjānis Valdemārs.

B
810.09

J. Velme

Krišjānis Valdemārs un viņa darbs

Rīgā, 1925. g.

Novilkums no „Kuģniecības Gada grāmatas“.

Latv. PSR Valsts bibliotēka

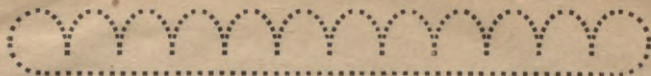
Inv. 57-8.781

60.
56

Iespiests J. Pēersona spiestuvē
Krišjāņa Barona ielā № 20/22

✓
✓
ПРОВЕРЕНО
1949 г.

Šī gada 27. novembrī paiet simts gadu no tās dienas, kad piedzima Krišjānis Valdemārs. Latviešiem viņš galvenām kārtām pazīstams kā jūrniecības veicinātājs, kamdēļ viņu mēdz dēvēt par mūsu jūrniecības tēvu. Bet ar tādu pašu tiesību viņu varam nosaukt arī par Latvijas tēvu; jo jūrniecības lauks ir tikai viena daļa no viņa lielā darba, un pat ne tas svarīgākais. Jūrniecība viņam nebija mērķis, bet tikai līdzeklis, lai sasniegtu ko augstāku, visas tautas pacelšanu augstākā stāvoklī, tās nostādīšana blakus citām kultūras tautām.

Lai labāki saprastu Valdemāra darba lielo nozīmi, tad mums īsumā jāaizrāda uz to stāvokli, kādā atradās latvieši tai laikā, kad piedzima un auga Valdemārs.

Dzimtsbūšana gan oficiāli, t. i. uz papīra bija atcelta, un latvieši personīgi bija brīvi, bet tiem nepiederēja nekās. Muižnieki latviešus bija atsvabinājuši no dzimtsbūšanas, lai paturētu zemnieku zemi. Arī visa politiskā vara palika muižnieku rokās. Bez muižnieku ziņas un gribas zemnieki nekā nevarēja darīt. Kad muižnieks zemniekiem darīja pāri, tad zemnieks par to varēja sūdzēt pie tiesas. Bet visas tiesas atradās muižnieku rokās. Tā tad zemnieku stāvoklis nebija ne par matu kļuvis labāks kā dzimtsbūšanas laikos, ja dažā ziņā pat ļaunāks. Kad dzimtsbūšanas laikos neražas gados zemniekam pietrūka maizes, tad muižnieks jutās moraliski piespiests dot tam maizi, lai nenomirtu badā. Bet kad zemnieks bija atlaists brīvā, tad arī šis moraliskais pienākums atkrita; jo tagad valdīja brīvā līguma princips. Bet kas tad ir brīvs līgums, kad vienam pieder viss un otram nekās? Šim atliek tik viena brīvība — mirt badā, ja negrib pieņemt kungu sastādīto līgumu, lai tas būtu, kāds būdams. Zemniekam nebija kur iet, kur glābties. Arī pilsētās nebija labāki; jo tur valdīja cunfetes un ģildes. Latvietis varēja strādāt tikai rupjākos un smagākos darbus. Tamdēļ nav nekāds brīnums, ka latvieši, kas kaut cik iemācījās pa vāciski buldurēt, negribēja būt latvieši, bet pieslējās vāciešiem, lai gan arī tur tos neuzskatīja par pilniem.

Tā latvieši bija tikai zemākā kārta; tie nebija vairs tauta, kam savs vārds: vācieši tos dēvēja par „nevāciem“ vai „bauriem“. Arī paši latvieši sevi par tādiem uzlūkoja. Latvieši kā tauta vairs nepastāvēja. Tā bija tikpat kā mirusi.

Tādi bija apstākļi, kad Talsu apriņķī, Ārlavas draudzē Sasmakas Vecjuncuru mājās piedzima Krišjānis Valdemārs 1825. gadā 15. novembrī (pēc vecā stila). Viņa tēvs bija māju saimnieks, bet ne zemes īpašnieks; zeme piederēja kungam, un par zemes lietošanu bija jāpilda klaudas. Krišjānim bija viens vecāks brālis Indriķis un divas māsas, no kuŗām viena Marija arī pazīstama latviešu literatūrā kā Medinsku Marija. Ari brālis Indriķis ir rakstijis diezgan daudz par Baltijas vēsturi, bet kā tas tolaik bija parasts, vāciski. Piecus gadus vecs Krišjānis nō mātes iemācas lasīt un lasa visu, kas tik gadās. Sevišķi laimīgs tas jūtas, kad tas kādu stāstu var lasīt citiem priekšā.

Tā pāiet pirmie desmit gadi. Tad tēvs atstāj Vecjuncurus un noiet uz dzīvi Sasmakā. Te ir mazs miestniņš ar apmēram 600 iedzīvotājiem, pa lielākai daļai žīdiem. Še Krišjānis kādus mēnešus apmeklē kādu mazu skolu, pēc tam Puņos muižas skolu. Bet še tas maz ko piemācas. Tikai 1839. gadā, kad tas nonāk Lub-Ezeres skolas vācu nodaļā, tam atveras jauna pasaule. Še viņš iemācās vācu valodu, un tagad viņam kļūst pieejama plaša literatūra, kuŗā tas arvienu vairāk iedziļinājas. Nu viņš mācas pazīt citu pasauli un citu tautu dzīvi un nojauz to lielo starpību starp latviešiem un citām tautām. Tagad jau Krišjāņa dzīvais gars meklē tādai parādībai cēloņus.

Šai skolā viņš paliek pusotru gadu un tad pāriet atkal pie vecākiem uz Sasmaku, kur viņš paliek 4 gadus. Šai laikā viņš māca bērņus, pa lielākai daļai žīdus un saņem atalgojumu 3 kap. par stundu. Viņa gada ieņēmums ir apmēram 35 rubļi.

Bet tas nav tas svarīgākais. Viņš pūlas arvienu vairāk piesavināties zināšanas, lasīdams derīgas grāmatas un pārdomādams lasīto un arī piedzīvoto. Šādas pārdomas viņš ieraksta savā dienas grāmatā, gan prozā, gan dzejoļos. Viņš pārdomā par cilvēku uzdevumiem un viņa vērtību. No šīm piezīmēm jau redzam, kā veidojās viņa uzskati par pasauli un cilvēkiem, ka cilvēka vērtība neatkarājas no viņa materialām bagātībām, bet no viņa tikumības un garīgām spējām. Ne savu labumu meklēšanā, viņš atrod cilvēka laimi, bet sabiedrības pacelšanā. Šādi uzskati arvienu vairāk viņā pieaug un šādi uzskati viņu vada visu turpmāko dzīvi. Bet viņš arvienu vairāk sajūt, ka viņa zināšanas vēl ir niecīgas, ka tās jāpaplašinā un jāpadziļina. To viņš cer sasniegt tikai universitatē. Tagad viņa domas pieķeras šim mērķim. Viņš 1845. gadā atstāj Sasmaku un dodas uz Jelgavu, kur dzīvo viņa brālis, ar kuŗa palīdzību viņš grib ietikt ģimnazijā, lai varētu sagatavoties uz universitati. Bet iekļūt ģimnazijā viņam nelaimējās. Tomēr viņš nezaudē cerību. Šī neizdevība viņu nenomāc, bet pavairo vēl viņa enerģiju. Viņam pašam jāpūlās tālāk un jā-

pelna līdzekļi. Viņš aiziet uz Rundali par skrīvera palīgu un pēc tam par skrīveri uz Liel-Bērsteli un vēlāk uz Ēdoli. Ari še viņš blakus saviem amata pienākumiem nodarbojās ar tālāko izglītošanos. Bet ar to viņam nepietiek. Viņš arī citus jaunēklus pulcinā un mudināt mudinā lasīt grāmatas un kopējiem spēkiem ierīko grāmatu krātuvi. Ari zemniekiem, kas pie viņa nāca, viņš palīdzēja un deva tiem juridiskus padomus. Viņš tādā veidā palika par centru, ap kuŗu grozījās visa zemnieku sabiedrības dzīve. Rodas tad arī skauģi, kas pūlējās viņam kaitēt. Lai slēptu savus pulcinātāja īstos nolūkus, viņš dibināja „Jūras izsmelšanas biedrību“ ar visiem statutiem, instrukcijām un sapulču protokoliem, par ko vēlāk izcēlās liela izmeklēšana no valdības iestādēm. Tās tomēr beidzās bez sevišķiem panākumiem; jo šo biedrību uzskatīja par bērnišķu niekošanos un Valdemāru par pusdullu jaunēkli.

Savu galveno mērķi viņš neizlaiģ no acīm. Viņš mācās dienu un nakti, lai varētu iestāties ģimnazijā. Bet laiks nepaliek stāvot; gads aiziet pēc gada, viņš nonāk tai vecumā, kad ģimnazijā vairs nepieņem. Ko nu viņam darīt? Mest plinti krūmos? Tas nav pa viņa dabai. Viņš raksta vēstuli ģenerālgubernatoram Suvorovam un lūdz to palīdzēt ietikt ģimnazijā. Suvorovs ievāc ziņas par Valdemāru. Tās viņu tēlo kā pusdullu nemierīgu cilvēku. To starpā ir arī ziņas par „Jūras izsmelšanas biedrību“. Bet Suvorovs ir citādās domās; viņam Valdemārs parādas citādā gaismā. Tas viņam izliekas gudrāks par viņa apspriedējiem. Suvorovs galu galā viņam dod rekomendācijas vēstules ģimnazijas direktoram un tirgotājam Hagedornam Liepājā. Ar šo vēstulu palīdzību viņš iekļūst ģimnazijā. Pirmais, grūtākais cēliens ir pabeigts.

Iestājies 1849. gadā 24 gadus vecs Liepājas ģimnazijā, Valdemārs ar visu savu dedzību mācās visus skolas priekšmetus. Bet tas viņam nepietiek; viņš lasa arī grāmatas, kas neietilpst skolas kursā. Sevišķi viņu interesē pasaules literatūra, un vispirms klasiskā ne tikvien vācu, bet arī citu lielu tautu literatūra. Tanīs viņš tik pamatīgi bija iedziļinājies, ka vēl vecumā sarunās tas bija manams. Kad viņam prasīja, vai viņš arvien vēl nodarbojas ar daiļliteratūru, tad viņš atbildēja, ka viņam par noģeļošanu vēlākā dzīvē neesot bijis laika nodarboties ar tādām lietām; dzīve no viņa prasījusi daudz citu darbu.

Bet arī šai ģimnazijas laikā viņš neaizmirst savus mazāk laimīgos tautas brāļus; viņš arī tiem grib nest daļu no tās gara gaismas, kuŗu viņš pats jau bauda. Tā rodas viņa pirmā grāmata „300 stāsti“, kuŗu ar savu naudu izdod tirgotājs

Hagedorns, 1853. gadā, novēlējams visu ienākumu Valdemāram, lai tas varētu tālāk izglītoties.

Lai gan šai grāmatā valoda ir pa lielākai daļai tāda pati, kāda tā bija to laiku vācu tautības viru sarakstītajās, tad satura ziņā tā pilnīgi atšķirās. Še viņš laicīga satura grāmatas nostāda kā līdzvērtīgas garīgā satura grāmatām, ja pat dažā ziņā kā vairāk vajadzīgas, lai uzlabotu latviešu dzīvi. Ar laicīgā satura grāmatām viņš nedomā pacelt zemniekus ne tikai materialā ziņā, bet iepotēt viņos pašapziņu un pašaušanās uz paša spēkiem. Tā daži stāstiņi šai viņa pirmajā grāmatā rāda, ka cilvēki no zemnieka, gana un citiem tamlīdzīgiem izdara varoņu darbus un paceļas pāri pār citiem, ne ar mantu, bet ar saviem tikumības spēkiem. Še jau parādas Valdemāra ticība latviešu garīgām spējām. Kamēr vācieši latviešus uzskatīja par mežoniem, par nespējīgiem pacelties augstāki un piesavināties kulturu, tāmēr Valdemārs tic, ka latvieši nav mazāk spējīgi par vāciešiem un citām kulturas tautām, un ka pie viņu zemākā kulturas stāvokļa vainīgi vienīgi apstākļi un Baltijas novecējušā sabiedrības iekārta. Ši pārliecība un ticība noteic viņa dzīves gaitu un rada visu viņa turpmāko darbu. Ne vācietība kā tāda, ne vācu kultūra ir viņa pretniece, bet tā vācietība, kas parādījās Baltijas muižniekos un viņu palīgos un kalpos ir viņa ienaidniece. Vidus laiku feudalismu atliekas, kas stāvēja vēl pilnos ziedos Baltijā, bija jāapkaro un jāiznīcinā, lai latvieši varētu atdzimt un uzplaukt uz jaunu, cilvēcīgāku dzīvi. Garīgā kultūra var attīstīties, plaukt, ziedēt un augļus nest tikai tur, kur cilvēki daudz maz nodrošināti materialā ziņā, kur tiem katru dienu nav jārūpējas par to, vai tiem rītā būs maizes kumoss vai nē. Tamdēļ Valdemārs grib sagraut Baltijā feudalisma varu. Bet viņš arī nojauž, ka ar filozofēšanu un dzejošanu tas nav panākams. Ši atziņa noteic viņa tālāko ceļu un norāda viņa studiju priekšmetu universitatē.

1854. gada jūlija beigās Valdemārs nonāk Tērbatā un iestājas universitatē. Še viņš studē „cameralia“, kā tolaik sauca tautsaimniecību, lai gūtu ieročus cīņai ar visspēcīgo muižniecību. Tagad viņš vairs nepieder pie zemnieku kārtas; viņš oficiāli izrakstīts no pagasta grāmatām un tiek pieskaitīts pie eksemptiem, t. i. izņemtiem no personīgu nodokļu maksātāju šķiras, jo zemnieks kā tāds nevarēja iestāties universitatē. Parasti ar to tad arī universitatē iekļuvušie latvieši pazuda savai tautai un pārgāja vāciešos. Bet ko darīja Valdemārs? — Studentiem bija paradums piespraust pie sava dzīvokļa durvīm vizītkarti, uz kuŗas stāvēja studenta vārds, studiju priekšmeta nosaukums un vēl korporācijas nosaukums, ja tas pie kādas bija pierakstījies. Šai pēdējā vietā Valdemārs uzraksta „La-

tvietis". Tas ir kas neparasts, ārkārtīgs un sacel nemieru un kustību studentu starpā. Netik vācu studenti vien par, to uztraucas, bet arī latviešu studenti ir nesaprašānā. Valdemāram pārmet, ka tas studentu starpā ienesot šķeļšanos, jo visi tak esot vienas zemes bērni un baudījuši vienu un to pašu vācu izglītību, un tā tad visi esot vācieši. Bet Valdemārs nelikās maldināties; jo šai vārdā atradās visa viņa turpmākā darba programma. Šim vārdam latviešu tautas attīstībā ir tāda pati nozīme, kā Lutera 95 tezēm, ko tas piesita pie Vitenbergas baznīcas durvīm, reformācijas vēsturē. Ar šo vārdu viņš gribēja teikt, ka latvieši nav tikai zemnieku kārtā, bet tauta ar visām tautu īpašībām, kārtām un šķirām, un ka tiem ir arī savu mācīto vīru šķira, un ja arī vēl nav, tad drīzi vien būs.

Kaut arī vācu studenti par šādu Valdemāra soli zobojās un latviešu studenti sākumā nezināja, ko darīt, tad tomēr Valdemārs ir nedomāja atkāpties no sava nospraustā ceļa un pārliecināja arī citus tolaik Tērbatas universitatē esošos latviešu studentus un nodibināja ar tiem kopā pirmos latviešu vakarus Tērbatā. Te atkal parādas tāpat kā Ēdolē viņa biedrotāja tieksmes un dāvanas. Tas redzams arī vēlāk Pēterpilī un Maskavā; lai nonāk kur nonākdams, visur viņš nodibinā pulciņus, kas piekrit viņa centieniem un palīdz viņam veikt to lielo kultūras darbu, iecelt arī latviešus saulītē. Šie pulciņu dalībnieki, izklīdzdami un strādādami, savukārt rada jaunus centrus un tā izplata gaismu latviešu tumsā. Visos šādos viņa dibinātos pulciņos viņš ir tā dvēsele, kas visu kārtā, visus vada un mudinā, visus iedvēsmo, visiem rāda darbus un ceļus, pa kādiem tie izpildāmi, un atstāj tos darboties kādā arodā, kuŗi pierādījuši, ka darbs atrodas istās rokās. Ar tādiem darbiem viņš vairs sevišķi nenodarbojās, lai gan arī neatrauj savu padomu, ja tas kur izrādas par vajadzīgu. Tā varēja rasties domas un uzskati, ka Valdemārs nav ievērojis latviešu tautības lietu, ka latviešu īpatnējā kultūra viņu sevišķi neinteresēja, ka viņš bijis tikai tautsaimnieks utilitarists.

Ka viņš savas cīņas rakstos sevišķi neuzsver šo pusī, tas izskaidrojās ar tiem apstākļiem, kādos šīs cīņas norisinājās. Savās sarunās ar domu biedriem un tuviniekiem viņš vienmēr uzsvēra, ka materialie apstākļi ir tikai līdzekļi, lai sasniegtu augstāku garīgu kultūru. Katra tauta, lai tā būtu, cik maza būdama, ja tā izveido savas sevišķas dāvanas un savu kultūru, līdz ar to arī ienes vispārējā cilvēces kultūrā jaunas vērtības, kamēr citas tautas, kas vienkārši piesavinājas svešas tautas kultūru, tikai palielinā šīs svešas tautas skaitu, bet nepavairo visas cilvēces kultūras vērtības.

Ka Valdemāram tautas gara mantas nav vienaldzīgas, pierāda tas, ka viņš 1855. gadā no jauna izdod Dundagas mācītāja Fr. Bankava sacerēto dzejojumu par Dundagu (Dondangen, Ritterschloss und Privatgut in Kurland 1724.) ar savām piezīmēm un pielikumu, kurā viņš atstāsta dažas Dundagas teikas un aizrāda uz tautas gara mantu nozīmi, kas atradušas ievēribu arī pie ārzemju zinātniekiem. Viņš norāda vēl uz to, ka Latvijā atrastos vēl daudz tādu mantu, kas citur bijušas vai izzudušas. To pašu viņš atkal atkārti Maskavā, ieinteresēdams netiekvien latviešus, bet arī krievu aprindas un izgādā no „Etnogrāfijas un antropoloģijas biedrības“ līdzekļus latviešu tautas gara mantu krāšanai. Viņš par to beidz rakstīt, kad lieta atrodas drošās rokās, kad viņš to varēja pilnīgi uzticēt Brīvzemniekam un Baronam.

Tērbatā viņš uzsāk arī savu darbību jūrniecības laukā. Jūra viņu bija pievilksusi, kad viņš, vēl būdams Lub-Ezeres skolā, ar skolotāju un citiem biedriem dodas uz Rojas jūrmaļu. Viņš arvienu būdams dabas milētājs, kā to pierāda viņa piezīmju grāmatiņa un iesāktā lielāka dzeja „Natur und Mensch“ (Daba un cilvēks), no jūras tā tika aizgrābts, ka šis pirmais iespaids nekad neizzuda no viņa prāta. Viņš, vēl zēns būdams, prātoja un sapņoja par to, kā Rojā radīt ostu, kurā vētras laikā varētu glābties zvejnieki, un kur varētu iebraukt arī lieli kuģi. Tērbatā tautsaimniecību studēdams, viņš labāki saprot jūrniecības nozīmi tautas dzīvē. Še viņš sāk rakstīt žurnālā „Inland“ par latviešu un igauņu spējām jūrniecībā. Vēlāk šie raksti iznāk sevišķā brošūrā ar virsrakstu „Über die Heranziehung der Esten und Letten zum Seewesen“ 1857. g. (Par igauņu un latviešu pievilksanu pie jūrniecības). Šai rakstā viņš lietu apskata tīri no tautsaimniecības stāvokļa. Viņš griežas pie tālredzīgākiem vācu tirgotājiem, lai tie rūpētos par jūrskolām, ar ko tiem pašiem rastos labi un lētāki spēki, kas apkalpotu viņu kuģus un zemes iedzīvotājos radītu dzīvāku garu un lielāku turību, no kam tad arī uzplauktu tirdzniecība un rūpniecība. Par šo Valdemāra darba nozari še negribu tuvāki izteikties, jo tā jau šis grāmatas lasītājiem vislabāki pazīstama, jo par šo nozari rakstījuši un raksta kompetentāki spriedēji nekā es. Še tikai gribu piezīmēt, ka viņš arī vēlāk visās savās sarunās uzsvēra, ka jūrniecība nav mērķis pats par sevi, bet ir viens no svarīgākajiem līdzekļiem tautas garīgās kultūras pacelšanai. Viņš jūrniecībā atradis to ceļu, pa kuŗu ejot, latvieši ātrāki kļūtu neatkarīgi no muļžniekiem un iegūtu zināmu turību, kas vajadzīga, lai augtu pašapziņa. Bez tam jūrnieki, braukdami pa dažādām pasaules malām un noskatīdamies citādās laudīs un citādās sabiedrībās un valsts iekārtās, iegūtu brīvākus

uzskatus un plašāku redzēs aploku un, mājās pārnākuši, tos izplatītu savā apkārtnē un tādā veidā palīdzētu ieplūst spirtgākam gaisam latviešu sasmakušajā dzīvē. Viņš paredzējis, ka zemkopībā tie tik ātri vēl svabadi rīkoties nevarēs, jo tur kungu vara pārāk stipra, kamēr jūra vēl brīva un visiem pieejama. Šo nozari Valdemārs paturēja savās rokās visu mūžu tamdēļ, ka še viņš neatrada derīgu strādnieku un ka latvieši visu labu sagaidīja tikai no zemes un neuzticējās jūrai. Bez tam šis darbs bija visai liels; jo tas aizņēma visu plašo Krieviju.

Šai rakstā parādas kas jauns; viņš nostāda latviešus un igauņus blakus, kas cietuši un cieš vienādas likstas, nesuši un nes vienādas nastas. Tie ir vienāda likteņa bērni. No šī laika viņš arvien visos savos iesniegumos valdībai runā latviešu un igauņu vārdā. Viņš ir draugs igauņu censoņiem, sevišķi gleznotājam Kōleram. Ari ar „Sakalas“ izdevēju un redaktoru Jakobsonu, kas savā avīzē bija uzsācis sīvu cīņu ar muižniekiem, viņš sarakstījās. Kā Rīgā viņš nodibināja biedrību „Austra“, tā ari uz viņa ierosinājumu Rēvelē nodibinājās igauņu kuģniecības biedrība „Linda“. Bet tamdēļ, ka šī pēdējā atmēta Valdemāra sastādīto programmu un sāka nodarboties ar tirdzniecību, tā drīz iznīka.

Trīs gadus uzcītīgi studējis savu priekšmetu, Valdemārs 1858. gadā noliek eksamenu ar tādām sekmēm, ka fakultate viņam piedāvā palikt pie universitātes un sagatavoties uz akadēmisku gaitu. Bet Valdemāra daba to neatļauj; viņš nevar noslēgties kabinetā un nodarboties ar teorijām; viņam vajadzīgs praktisks darbs. Viņam ir vēl otrs iemesls šo piedāvājumu nepieņemt, t. i. viņš negrib kļūt morālski atkarīgs no tām apriņdām, pret kuņu privileģijām viņš nodomājis cīnīties.

Bet ja viņš nepaliek pie universitātes, tad viņam ari nav citas izredzes palikt Baltijā un še nodarboties. Tamdēļ viņš dodas uz Pēterpili, kaut gan viņš neprot krieviski. Pēterpils viņu pievilka tamdēļ, ka tur pēc nelaimīgā Krimas kara sākās jauns laikmets: gatavojās visādas reformas Krievijas valsts dzīvē. Šīs reformas tieksmes viņš cerēja izlietot ari savam mērķim, savai cīņai pret muižnieku privileģijām par labu latviešiem un igauņiem.

Nonācis Pēterpilī, viņš neatrod tūliņ kādu vietu, kur būtu kāds drošs ienākums. Bet tas viņu nebaida; viņš iztiek ar to, ko viņam ienes viņa spalva, rakstīdams Pēterpils vācu avīzē „St. Peterburger Zeitung“ un strādādams ari citus gadījuma darbus. 1859. gadā dabū kādu maz ienesīgu vietu Finanšu Ministrijas Parādu deldēšanas komisijā. Tagad viņš sevišķi pie-

griežas jūrniecības lietām un raksta par tām ar tādu lietpratību, ka viņu ievēro arī krievu avizes. Nu viņš izlieto arī krievu avizes un raksta pa lielākai daļai par jūrniecību, pa starpām arī par Baltijas novecojušo politisko iekārtu un par reformām, kas Baltijā būtu vajadzīgas, lai šī zeme varētu uzplaukt. Viens tāds raksts ar virsrakstu „Русский торговый флотъ“ nonāk arī ģenerāļa-admirāļa Konstantina Nikolajeviča rokās un saista viņa uzmanību tādā mērā, ka tas Valdemāru atsauc pie sevis un ar to izrunājās par jūrniecības attīstīšanās iespējamību Krievijā. No šī laika lielkņazs palika par Valdemāra labvēli un aizstāvi. Ja Valdemārs būtu rūpējies par savu labumu un izlietojis šos sakarus savas personīgās dzīves veicināšanai, tad viņš droši vien būtu taisījis spīdošu karjeru. Bet par sevi un savu labumu viņš nedomāja un pa visu savu mūžu nav domājis. Ne spīdoša karjera, ne naudas piedāvājumi viņu nav vilinājuši un novērsuši no reiz uzsāktā ceļa, kaut gan viņam daudzreiz nācās dzīvot ļoti spaidīgus apstākļos, kaut gan bieži tas nezināja, vai rītdien būs maizes kumoss, ko ēst. Tā viņš ziedoja savu stāvokli, kad draudēja briesmas Rīgas Latviešu biedrībai, kurā Baltijas muižnieki gribēja slēgt. Dabūjis zināt, ka Vidzemes gubernators Lisanders nodomājis braukt uz Pēterpili, izlūgties no Ķeizera audienci un izdabūt Rīgas Latviešu biedrības slēgšanu, Valdemārs lūdza Katkovu, lai tas par to raksta savā avīzē. Bet Katkovs to nedara un aizrāda uz likumu, ka ziņas, kas kautkādi attiecas uz Ķeizara personu, var publicēt tikai ar galma ministra atļauju, un ka avīze, kas to neievēro, var tikt slēgta. Valdemārs izdabū no Katkova apsoliņumu, ka viņš par šo lietu rakstīšot, ja kāda avīze šo ziņu nesīšot. Ko tagad darīt Valdemāram? Viņš tolaik bija avīzes „Moskauer Deutsche Zeitung“ redaktors un tas bija viņa vienīgais ienēmumu avots. Viņš zināja, ka viņš zaudēs šo vietu, ja uzņems ziņojumu par Lisandera nodomu. Bet Latviešu biedrības lietu viņš uzskatīja par svarīgāku nekā savu personīgo dzīvi, un uzņēma ziņojumu par Lisandera nodomu savā avīzē, un Katkovs pildīja savu solījumu un sīvi uzbruka Baltijas muižniekiem, Katkovam piebiedrojās arī citas, sevišķi slavofīlu avīzes. Tā Latviešu biedrība bija glābta, bet Valdemārs palika bez vietas.

To pašu pierāda arī gadījums ar Kuģošanas biedrību pa Melno jūru (Общество Русского Черноморскаго пароходства и торговли) kurā bija dibinājuši krievu augstmaņi; kas nekā nezināja no praktiskās jūrniecības. Valdemārs brīdināja no šīs biedrības, kad tā gribēja dabūt lielu valsts pabalstu. Lai aplūsinātu Valdemāru, pie viņa nonāk biedrības valdes pilnvarotais un piedāvā tam akcijas un ļoti ienesīgu vietu valdē.

Kad Valdemārs jautā, kāds viņam tur būs darbs, un kad tam teic, ka viņam būšot jāraksta tikai mēneša ziņojumi avīzēm, tad Valdemārs atbild, ka to viņš arī jau tagad darot un bez sevišķas atbildības. Kad nu viesis aizrāda, ka šiem rakstiem vajadzētu būt biedrībai labvēlīgiem, tad Valdemārs atbild: „Tā tad Jūs mani vienkārti gribat nopirkt. Lūgtu, tur ir durvis.“ — Ari vēl citi tādi atgadījumi bijuši.

Pēterpili dzīvodams un par Krievijas lietām rakstīdams, Valdemārs patur arvienu acīs latviešu likteni, tāpat kā tas bija Tērbatā, kur viņš ar saviem domu biedriem pabalstīja toreizējo jauno „Mājas Viesi“. Bet kad tas vēlāk neizpildīja uz tā liktās cerības, tad Valdemārs, nodibinājis savus sakarus ar valdības iestādēm, nodomāja izdot pats savu latviešu avīzi. Viņam arī izdevās dabūt atļauju „Pēterburgas Avīzēm“, par kuru redaktoru bija nodomāts Juris Alunans, kamēr Valdemārs pats uzņēmās cenzora pienākumus. Ar to viņš nodibināja latviešu tautisko avižniecību. „Peterburgas Avīzes“ atrada tik dzīvu atbalsi netikvien tā laika nelielajā latviešu inteliģentu pulcīnā, bet arī plašākajās tautas masās, tā kā pirmajā gadā sarodas stipri pāri par 4000 abonentiem.

Vēl lielāku uztraukumu un kustību „Peterburgas Avīzes“ radīja muižnieku un viņiem padoto mācītāju starpā. Tie ar visiem spēkiem pulējās tās nobeigt. Viņiem izdevās panākt to, ka tās uz laiku apturēja, un beidzot viņu cenzuru pārvest uz Rīgu. Kad cenzura atradās Rīgā, tad Valdemārs vairs nespēja realizēt savus nodomus un bija piespiests avīzes beigt; jo viņš redzēja, ka Rīgas cenzura tām spieda ārā dzīvību.

Pienāca klāt vēl cita liksta — latviešu izceļošana uz Novgorodas guberņu. Valdemārs 1863. gadā bij lēti nopircis kādu muižu pie Nikolaja dzelzceļa. Viņš „Peterburgas Avīzēs“ paziņoja, ka dabūjama zeme, un tur atnāca daži latvieši un noietās uz dzīvi un bija mierā ar savu stāvokli. Ziņas, ko kolonisti bija rakstījuši uz dzimteni, bija pamudinājušas arī citus zemes gribētājus doties uz turieni. Pieteicās vairāk zemes gribētāju un iemaksāja Valdemāram rokas naudu. Valdemārs apsoliņās zemi iepirkt un par to ziņot „Peterburgas rokas naudu. Kad jaunie kolonisti devās ceļā un iestājās savās vietās, tad drīz sākās grūtības: bija pildami turpmākie maksājumi, bet maksātāji bija kūtri un nenomaksāja laikā, vai nemaz, aizbildinādami ar to, ka Valdemārs jau bagāts un saietas kā draugs ar krievu bagātņiekiem un pat ar lielkņaziem un ka tas mazumiņš kas katram jāmaksā, kādi 10 vai 20 rubļu, viņam ir nieks. Bez tam vēl pienāca jauni izceļotāji, kuriem pat nebija nekādas mantas, tad Valdemārs gribēja apturēt šo kārtību un

rakstija „Peterburgas Avizēs“, bet cenzors šo ziņu nostrīkēja. Ari citas avizes, tiklab latviešu kā vācu, tādu paziņojumu neuzņēma un pat vēstules, ko viņš rakstija privātiem cilvēkiem, nenonāca adresātu rokās. Tā Valdemāram pilnīgi bija neiespējams postu novērst. Pats par sevi saprotams, ka viņa pretinieki šo gadījumu izlietoja savā labā, to vēl stipri pārspīlēdami. Tika uzdots turienes mācītājam Hazenjegeram, to lietu izpētīt un sastādīt ziņojumu. Tas arī notika, bet ziņojums netika publicēts. Šis ziņojums tagad atradies, un tas pilnīgi pierāda Valdemāra nevainību.

Muižnieki prasīja Valdemāra aizsūtīšanu uz Sibīriju. Tiesa lietu izmeklēja, bet neatrada tādu noziegumu, kas būtu sodāms ar aizsūtīšanu uz Sibīriju. Bet muižnieki panāca to, ka viņu nolika apakš policijas uzraudzības.

Tā Valdemārs krita parādos, kurus viņam nācās maksāt visu mūžu. Viņa stāvoklis Pēterpilī bija samaitāts. Ari avizes izvairījās no tāda līdzstrādnieka, kas atradās policijas uzraudzībā. Tamdēļ viņam neatlika nekas cits, kā atstāt Pēterpilī un meklēt sev darba lauku citur. Par tādu vietu viņš izvēlas Maskavu, kur vācu iespaids bija māzāks.

Maskavā Valdemārs ieradās 1867. gada sākumā. Viņa Pēterpils iedzīve bija izpostīta. Parādiem apkrauts, viņš nonāk jaunā vietā. Kā publicists, žurnālists viņš pazīstams. Tamdēļ viņam izdodas stāties sakarā ar Maskavas ievērojamākiem avižniekiem Katkovu un Aksakovu. Kad Maskavā sāk iznākt vācu avīze „Moskauer Deutsche Zeitung“, tad viņš tiek par šīs avīzes faktisko vadītāju, jo oficiāli par redaktoru to nevarēja iecelt, tādēļ ka viņš atradās policijas uzraudzībā. Šo darbu viņš zaudēja agrāk minētās Rīgas Latviešu Biedrības lietas dēļ.

Dzīve bija visai nabadzīga. Kad tas bija iegādājies kādas dzīvoklim vajadzīgas lietas, tad drīz vien parādījās parādu prasītāji, un pristavs tās pārdeva. Bet visi šie bēdīgie apstākļi nelauza viņa enerģiju un nepiespieda viņu atnest uzņemto cīņu.

Katkovs viņu augsti cienīja un daudreiz izprasīja Valdemāra domas par Krievijas lielo politiku, sevišķi saimnieciskos jautājumos. Ari ar iespaidīgiem valdības vīriem. Pēterpilī viņš stāvēja sakarā. Tamdēļ viņam bij iespējams izziņāt visus soļus, ko spēra Baltijas muižniecība, lai katru reizi sagatavotu pretprojektus ar vajadzīgiem paskaidrojumiem, kurus viņš aizrādīja uz muižnieku projektu kaitīgumu Krievijai. Bet sevišķi Katkova avīzēs viņam bij iespējams uzbrukt Baltijās muižnie-

cibai un ķert to pašā saknē; jo Valdemārs uzskatīja Baltijas muižniecības privilēģijas par lielāko kavēkli latviešu tautas attīstībai. Kad Valdemārs runāja par Baltijas pārkrievošanu, tad viņš ar to gribēja teikt, ka visur vāciešu vietā vajadzētu likt krievus un tādā veidā lauzt muižnieku politisko varu. Latvieši vieni paši to nespēja panākt; jo tie paši vēl bija modināmi un ceļami. Tamdēļ viņam bija jāmeklē palīdzība citur, un to viņš tolaik varēja atrast tikai pie krieviem.

Valdemāram pārmeta un pārmet, ka viņš gribējis latviešus pārkrieivot. Vai tas tiešām tā? Uz tādiem pārmetumiem viņš mēdza teikt: Uzrādiet man citu ceļu, parādiet, kā apturēt uzsākto sistematisko pārvācošanu. Ko muižnieki agrāk bija nokavējuši, gribēdami uzturēt sev lētu darba spēku, t. i. latviešu pāriešanu vāciešos, tē viņi piecdesmitajos gados bija atzinuši par politisku kļūdu un ar steigu ķērās pie darba, lai atgūtu nokavēto. Skolās, kur tik vien bija iespējams, ieveda vācu mācības valodu, kā p. p. draudzes skolu augstākajās nodalās. Arī tautskolotājus sagatavoja vācu valodā. Pazidams vācu izturību un neatlaidību, Valdemārs redzēja tās briesmas, kas draud latvietībai, ja visa politiskā un ekonomiskā vara paliktu vācu rokās. Ka ekonomisko varu krievi vāciem nespēs pilnīgi atņemt, par to viņš bija pārliecināts, zinādams, ka krievi par kādu lietu gan ātri sajūsminājas, bet atkal drīz atslābst; jo viņiem trūkst vācu izturības un neatlaidības. Krievs kā lācis var gan samīdīt, bet vācietis kā ērce iekožas pašā saknē un neatlaižas, kamēr to nav galīgi noēdis.

Tamdēļ vismaz politiska vara jāizrauj no muižnieku rokām. Ja tā nonāktu krievu rokās, ta djaun latviešiem vieglāki nāktos aizstāvēties pret muižnieku pārestībām. Bet arī tad vēl muižnieks zemnieku acīs stāvētu augstāk nekā krievu ierēdnis. Tamdēļ viņš arī tik cieši netiektos pāriet krevos, sevišķi vēl atminēdamies, ka tie bija vīlušes, kas bija pieņēmuši krievu ticību.

Te nu mēdz iebilst, ka Valdemāram vajadzējis prasīt, lai vāciešu vietās ieliek latviešus. Uz to viņam divi pretaizrādījumi. Vispirms viņš jautā: „Kamdēļ krievu patvaldība un arī krievu inteliģence lai atņemtu varu vāciešiem unatdotu to latviešiem? Kāds labums no tam celtos Krievijai?” Pēc krievu domām nekāds. Ja vācu vietā nenāktu krievi, tad lai paliek, kā bijis.

Otrs iemesls, kādēļ Valdemārs neprasiņa šīs tiesības latviešiem, bija tas, ka latviešiem tai laikā vēl nebija vajadzīgo Avizēs“. Viņš arī nopirka divi lielas muižas un iemaksāja

sagatavoto spēku, lai ieņemtu visas tās vietas, kurās bija vāciešu rokās; jo ar tiem nedaudziem latviešiem, kas bija ieguvuši augstāku izglītību, nepietika, lai ieņemtu tikai mazu daļu no visām tām vietām, kas atradās vācu rokās. Tad arī tie paši nemaz nebija praktiski ievingrinājušies, lai viņu rokās pārvaldības aparats varētu kārtīgi darboties. Ja nu agrāko ierēdņu vietās ieceltu jaunus, tad šiem būtu jāpierāda, ka viņi prot rīkoties labāki par agrākajiem. Un tas nebija paredzams; jo arī vēl tagad mēs jūtam derīgu darbinieku trūkumu. Tamdēļ jaunie varēja krist kaunā un kaitēt latvietībai. Latviešiem vēl bija jāmācās un ne tikai teoretiski, bet arī praktiski, iesākot ar zemākām vietām un ar nenogurstošu darbu iegūt augstākas. Ka latviešiem ir vajadzīga dāvanas un spējas un ne mazāk kā vāciešiem, to Valdemārs ticēja, un šī nesatrīcināmā ticība deva viņam spēku un izturību viņa grūtajā cīņā.

Tad arī vēl Valdemārs redzēja, ka Krievijas valdība aizņēmas naudu ārzemēs un to neizlietoja, lai atraisītu krievu tautas ražīgos spēkus, bet tikai lai vairotu savu militaro varu, un bija pārliecināts, ka pienāks brīdis, kad šis avots aizdarīsies un nauda vairs nebūs dabūjama, sevišķi ja nāks kāda lielāka ārēja sadursme. Tad sabruks patvaldība un radīsies tautas aizstāvniecība; tad arī latvieši varēs cerēt uz ievēribu, ja tie būs pietiekoši sagatavoti un pierādījuši savas spējas. Tādu lielu sadursmi viņš sava mūža begās sagaidīja Eiropā, redzēdams Vācijas spējo pacelšanos un viņas sacensību ar Angliju.

Bet šī Valdemāra avižnieka un politiķa darbība neatrāva viņu no viņa audzinātāja darba. Kā agrāk citur, tā arī Maskavā viņš pulcinā tur dzīvojošus latviešus un sevišķi tos, no kuriem viņš cer, ka tie būs derīgi palīgi viņa lielajā darbā. Tā viņš dibina tur latviešu vakarus, kuŗu vadību vēlāk viņš nodod Brīvzemnieka rokās. Šie vakari ir bijuši tā politiskā skola, kuŗā mācījušies daudzi vēlākie tautas darbinieki.

Tad viņš še atkal no jauna iekustinā tautas gara mantu krāšanu, kuŗu turpina un pabeidz Brīvzemnieks ar Baronu.

Bez saviem rakstiem krievu avīzēs, bez saviem iesniegumiem valdības iestādēm, viņš raksta arī latviešu laikrakstos par bibliotekām, biedrībām un citām lietām, kas varētu veicināt latviešu garīgo attīstību. Bet sevišķi viņš ievēro visu to, kas varētu pacelt latviešu turību; jo bez materialā stāvokļa uzlabošanas nav panākama garīgās kulturas plaukšana. Tamdēļ viņš latviešu zemniekam rāda, ka ar graudkopību vien nav jāaprobežojas, bet kā jānodarbojas arī ar citām nozarēm, kā dārzkopību lopkopību un piensaimniecību. Arī šais arodos viņš ieinteresē jaunus darbiniekus. Arī par siksaimniecībām

viņš raksta un aizrāda uz viņu svaru tautas saimniecībā, sevišķi pilsētu tuvumā, kur tās varētu pārvērsties par plašiem dārziem, dodami viņu īpašniekiem labu peļņu un pārvērsdami daudz neizlietotu zemju par skaistu rotu.

Maskavā Valdemārs izdod 2 grāmatas ar virsrakstu „Vaterländisches und Gemeinnütziges“, 1871. g., kurās tas apskata daždažādus jautājumus, kam varētu būt kāds īspaidis uz latviešu likteni. Ka moto savai grāmatai viņš licis Šilleru vārdus:

„Ans Vaterland, ans teure schliess dich an,
Das halte fest mit Deinem ganzen Herzen.
Hier sind die starken Wurzeln Deiner Kraft;
Dort in der fremden Welt stehst Du allein,
Ein schwankes Rohr, das jeder Sturm zerknickt.“

- t. i. Pie tēvijas, pie dārgās ķeries klāt,
To turi ciet ar visu savu sirdi.
Še tava spēka stiprās saknes mīt;
Tur svešā pasaulē tu stāvi viens,
Kā vāja niedriņa, ko vētra lauž.

Šais vārdos izpaužas Valdemāra mīlestība uz latviešu tautu. Uz aizrādījumiem, ka latviešu tikai nedaudz un ka tiem jāpiesienas kādai lielākai tautai, viņš atbild, ka neviens nevarot noteikt kādas tautas mūžu, ka lielas tautas iznikušas un mazas pastāvējušas un plaukušas. Ja latviešu tauta pastāvētu arī tikai 100 gadu, tad tomēr nevienam neesot tiesība, viņai liegt iegūt izglītību savā valodā.

Valdemāra personīgais stāvoklis uzlabojās, kad viņam izdevās iejūsmināt krievu aprindas par jūrniecības lietām, kad nodibināja „Добровольной флотъ“ (brīvprātīgo floti) un „Maskavas jūrniecības biedrību“. Biedrības dibinātāji gribēja Valdemāru izvēlē par biedrības priekšnieku, bet viņš no šī goda atteicās un sacīja, ka šai vietā vajadzīga cienīgāka persona nekā viņš un aizrādīja uz grafu Kamarovski un ka viņš uzņemtos gan darbveža vietu. Par priekšnieku nāca grafs Kamarovskis un pēc tā kņazs Dolgorukovs.

Šai lietā kā arī citos gadījumos Valdemārs parādas kā smalks cilvēku un apstākļu novērotājs un pazinējs. It sevišķi labi viņš pazina krievu birokrātijas garu un prata to izlietot

savā darbā. Viņš bija novērojis, ka krievu birokratijā kādu lietu izšķir ne lietas svarīgums vai taisnīgums, bet personīgi sakari. Bez tam Valdemārs nekāroja ātrīgu godu, bet viņam rūpēja pats darbs, lai tas sekmētos. Kas to darbu darīja, tas viņam bija vienaldzīgs. Tamdēļ viņš arī savā darbveža darbā neuzstādīja jaunas idejas un ierosinājumus no savas puses, bet savās sarunās ar priekšnieku viņš lietu vadīja tā, ka priekšnieks aizķēra šo jauno ideju. Tad Valdemārs to uzķēra un nostādīja tā, it kā priekšnieks būtu atradis šo jauno ideju, un sāka to vispusīgi apskatīt un cildināt. Priekšnieks galu galā bija pats pārliecināts, ka viņš atradis šo ideju. Tad nu viņš arī izlietoja visus sakarus, lai šo ideju realizētu. Tā viņš daudz ko panāca, ko viņš citādi nebūtu sasniedzis.

Šī birokratijas izpratne parādījās arī, kad astoņdesmito gadu beigās gribēja ievest latviešu rakstniecībā krievu burtus. Sevišķi avīze „Рижский Вѣстникъ“ iestājās par krievu burtu ieviešanu. Latviešu avīze zināms mēģināja aizstāvēt veco rakstību. Bet no zinātniskā stāvokļa to grūti aizstāvēt; jo arī vecā rakstība bija aizņemta no vāciešiem, pieliekot pie vācu burtiem dažas zīmes, lai apzīmētu dažas latviešu valodas savādības. To varētu darīt arī ar krievu burtiem. Valdemārs šai lietā sarakstīja iesniegumu valdībai. Šai rakstā viņš itkā piekrit krievu uzskatam, teikdams, ka rakstība ir tikai zināms paradums un tamdēļ varētu arī krievu burtus ievest vācu burtu vietā. Bet lietai esot arī vēl otra puse, ko sevišķi vajagot ievērot. Vajagot iepriekš apsvērt visas tās sekas, kas no tam varētu celties. Latvieši esot pieraduši pie dažām grāmatām. Tā p. p. katrā latviešu mājā esot bibeles jeb vismaz jaunā derība un dziesmu grāmata. Krievu valdībai šīs grāmatas būšot jāpārdrūkā. Lai gan Krievija to bez šaubām spēj izdarīt, tad tomēr savu mērķi nesasniedzot; jo tās neviens neiegādāšoties, bet apmierināšot savas vajadzības kontrabandas ceļā. Šādu kontrabandu krievi nespēšot apturēt. To pierādot p. p. tas notikums, ka sešdesmito gados Nižgorodas tirgū bija kontrabandas ceļā ievests ap 100,000 eks. no Krievijā aizliegtās avīzes „Kolokol“, kas iznāca Londonā. Ja jau tik tālu Krievijā varēja ievest tik daudz eksemplāru, tad tas daudz vieglāki izdarāms Baltijā. Bet tādā pašā ceļā ienāktu arī jaunas grāmatas un avīzes; jo rastos drīz uzņēmēji, kas tādas izdotu ārzemēs, p. p. Kopenhagenā vai Stokholmā vai kur citur. Šīs grāmatas iznāktu bez cenzuras, un tamdēļ tās ievestu latviešos revolucionāras mācības. Latvieši esot mierīgi ļaudis un uzticīgi caram, bet tad tos varētu pataisīt par revolucionāriem un pierobežas zemi padarītu nedrošu, kas kara gadījumā varētu kaitēt Krievijai. Visu to ievērojot, viņš neredzot nekādu labumu, kas attaisnotu tādu

soli. Lai valdība to vēl labi apdomānot, ka vēlāk nebūtu žēl. Drīz pēc tam avīze „Рижскій Вѣстникъ“ apkusa un burtu lieta bija izbeigta. Krievu birokratija bija sabījusies no revolūcijas bubuļa.

Kā jūrniecības biedrības darbvedim viņam bija pilnas rokas darbu, kas arvien vēl auga, jo jūrskolu skaits plašajā Krievijā ar katru gadu pieņēmas. Biedrībai visas skolas iesūtīja savus darbības pārskatus un ziņojumus, viņam tās izstāstīja savus priekus un bēdas. Valdemāram bija jādara tas darbs, kas piekristu Jūrskolu departamentam; un arī vēl tas, kas pienāktos jūrskolu veicinātājam.

Lai gan viņš ar nenogurstošu darbību veicināja visas Krievijas jūrniecību, tad tomēr ar vēl lielāku sirsnību viņš nodevās Baltijas jūrniecībai. Šai nodomā viņš ierosina Rīgā kuģniecības biedrību „Austra“. Valdemārs bija redzējis, ka daži latviešu jūrnieki bija uzbūvējuši krietnus buņu kuģus un pierādījuši, ka tie prot šo mākslu. Tamdēļ viņš gribēja, lai „Austra“ veicinā šo kuģu būvniecību, un pārietu uz dzelzs kuģu būvi, kad latviešu kalēji jau būtu iemācījušies būvēt arī dzelzs kuģus. Kad „Austra“ novirzījās no šī ceļa, tad tas viņu ļoti sarūgtināja un viņa mūža beigās padarīja viņam daudz nepatīkšanas. Viņš daudzreiz žēlojās, ka rīdzinieki negribot saprast viņa domas un uzņemoties tādas lietas, kuģām latvieši vēl nesot sagatavoti. Tiecoties uz lielu peļņu, tie sagādāšot biedrībai daudz grūtību un pavedīšot to uz nikuļošanu un beidzot pat uz iznīkšanu. Tas arī tā notika; „Austra“ sāka nikuļot. „Linda“ Rēvelē, ko Valdemārs tai pašā nolūkā bija palīdzējis nodibināt, sāka staigāt tādu pašu ceļu un drīz pilnīgi iznīka, tamdēļ, ka igauņi vēl mazāk klausīja Valdemāra padomiem. Lai veicinātu Baltijā jūrniecību un kuģu būvēšanu, viņš sarakstījis ar attiecīgiem darbiniekiem, kā Veidēm, Martinsonu un jūrskolotāju Dālu Aināzos un vēl citiem.

Bet šis lielais darbs jūrniecības laukā nenovērsa viņa acis no citām lietām latviešu dzīvē; viņš arvienu sekoja visām pārādībām Krievijā un arī ārzemēs, kas varētu darīt iespaidu uz latviešu tautu. Sevišķi smalki un uzmanīgi novēroja, ko dara Vācija; jo krievu valdības vīri pa lielākaļ daļai sekoja Vācijas paraugam un Vācijas paņēmieniem. Tā p. p. visa Krievijas nomaju politika ir atvase no vācu politikas attiecībā uz ci-tautiešiem. Tamdēļ arī Bismarks, ja tas arī gribētu, nevarēja palīdzēt Baltijas vācu muižniekiem, kad tie griezās pie viņa, lai aizstāvētu viņu privilēģijas; jo krievi sāka izvest to pašu, ko Bismarks jau bija sācis poļu un dāņu apgabalos.

Krievu tautības valsts vīri arvienu vēl uzskatīja Valdemāru par Baltijas lietu labāko pazinēju un ne vienreiz vien izprasīja viņa domas. Tā p. p. Manaseins, kad tam bija uzdots revidēt Baltijas provinces, priekš aizbraukšanas uz Baltiju izklausīja Valdemāra domas un aizrādījumus un tos pa lielāki daļai ievēroja.

Kad Baltijā iesākās pārkrievošanas laikmets, tad viņš pūlējās tā sekas atvieglināt un dažus krievu paņēmienus, ko tie bija patapinājuši no Vācijas, padarīt mazāk kaitīgus. Ja salīdzinām mūsu pārkrievošanas laikus un krievu paņēmienus ar Vācijas paņēmieniem, tanīs apgabalos, kur nevāci ir vairākumā, tad mums jāsaka, ka šis laiks latviešiem bija vieglāki panesams nekā Vācijā nevāciem.

Valdemārs pierunāja Brīvzemnieku, nākt uz Baltiju un uzņemties tautskolu inspektora amatu, lai tautskola pārāk neciestu no krievu ierēdņiem, lai gan Valdemārs bija pārliecināts, ka ar skolām vien nevienai tautai nevar atņemt viņas valodu, kamēr ekonomiskā vara, sevišķi zemes īpašums paliek nekrievu rokās. Tā p. p. arī Vācija nepaļāvās uz savām skolām vien, bet izlietoja milzu līdzekļus, lai atpirktu poļu muižniekiem viņu muižas un tanīs noņemtiem vācu kolonistus. Bet tas krieviem nebija iespējams; jo tiem trūka vajadzīgās naudas un kolonistu, kas varētu sacensties ar latviešiem. Ja valdība arī sadalītu kroņa muižas un tanīs noņemtiem krievu zemniekus, tad šie nevarētu sacensties ar latviešiem; jo viņu kultura un darba spēja ir mazāka nekā pie latviešiem. Ir piedzīvojumi, ka pat no Vācijas ievestie kolonisti nevarēja sacensties ar latviešiem un drīz vien atkal pazuda, kā p. p. Rūjienas Lielā muižā no barona Kridenera ievestie, kas drīz apēda visu muižu un pazuda.

Arī visās citās latviešu lietās tautas darbinieki rēķinājās ar Valdemāra domām un padomiem. Viņam arī daudreiz izdevās kavēkļus novērst viņu darbā.

Tā viņš visu mūžu bija apkrauts darbiem un vēl vecumā žēlojās, ka dienai esot tikai 24 stundas un viņam tikai 2 rokas. Strādājot noguris dienu un nakti, viņu pārsteidza nāve un pārtrauca viņa darbu latviešu tautas labā. Viņš saslima ar plaušu karsoni un mira Maskavā 25. novembrī (pēc vecā stila) 1891. gadā. Maskavas latvieši viņu izvadīja no Maskavas uz Rīgu Latviešu biedrībai, lai to guldītu tēvijās smiltīs. Uz viņa kapa Rīgas Ģertrudes kapos uzcelts pieminēklis, kurā ierakstīti viņa paša vārdi: „Dedzīga tuvāku mīlestība, cieta apņemšanās un nešaubīga izdarīšana iespēj visu“.

Šie vārdi tiešām zīmīgi, un tanīs atspoguļojas visa viņa mūža darbība. Paša labums viņam bija blakus lieta. To viņš

atstāja pilnīgi neievērotu, kad to prasīja vispārējs labums. Nabags viņš ienāca šinī pasaulē, un bagātību viņš šē neatstāja, kad viņš šķīrās no šīs pasaules.

Kā cilvēks savā privātā dzīvē viņš bija ļoti vienkāršs un laipns. Liels runātājs viņš nebija; pūli aizraut un vadīt viņš nespēja un arī negribēja. Bet viņš darīja iespaidu uz katru, ar kuŗu viņš satikās. Pie tam viņš nekad neizvirzīja savu personu un nemeklēja ārīgu godu. Viņš godu atstāja citiem, ja tik pati lieta tika veicināta.

Viscaur savās sarunās viņš neuzstājās pret citu domām, to pareizību noliedzams. Viņš turpretim pielaida šo domu pareizību, un tad sāka iztaujāt pretinieku par tālākajiem šo domu slēdzieniem un sekām, un tā to noveda tiktālu, ka pretiniekam pašam radās šaubas par savu domu pareizību. Tad tikai Valdemārs sāka izteikt savas domas šai lietā un tā galu galā pārliecināja savu pretinieku. Bet ja pretinieks varēja pamatot savas domas un pierādīt savu domu pareizību, tad Valdemārs nebija tāds stūrgalvis, kas neatteiktos no savējām, ja pretnieka domas izrādījās par labākām un pareizākām. Viņš pats arī mainīja savas domas, ja apstākļi bija grozījušies. Viņš arvienu apsvēra, cik iespējams, visus apstākļus un pēc tam tik veidoja savu spriedumu.

Ari viesībās viņa sarunu veids bija tamlīdzīgs. Viņš varēja būt tad arī it jautrs un mīlēja jautrību, sevišķi jaunu ļaužu vidū. Bet tad arī šai jautrībai piemita sirsniņgs saturs; tukšas sarunas pārvērtās par saturīgām un interesantām. Pie viesību galda viņš prata it smalkā veidā arī paglaimot nama mātei, pateikdams tai kaut ko patīkamu. Bet šie glaimi nekad nebija uzbāzīgi un pārspīlēti.

Maskavas latviešu starpā Valdemārs bija tas centrs, ap kuŗu viss griezās; viņš bija tā saule, kas mūs visus sildīja un audzēja mūsu spēkus turpmākam darbam. Viņš mums iedeva no sava bagātā domu un ideju krājuma, nemaz neuzbāzdamies ar tām, sparū un vēlēšanos, darboties tādā pašā garā. Mēs visi barojāmies no viņa bagātā galda.

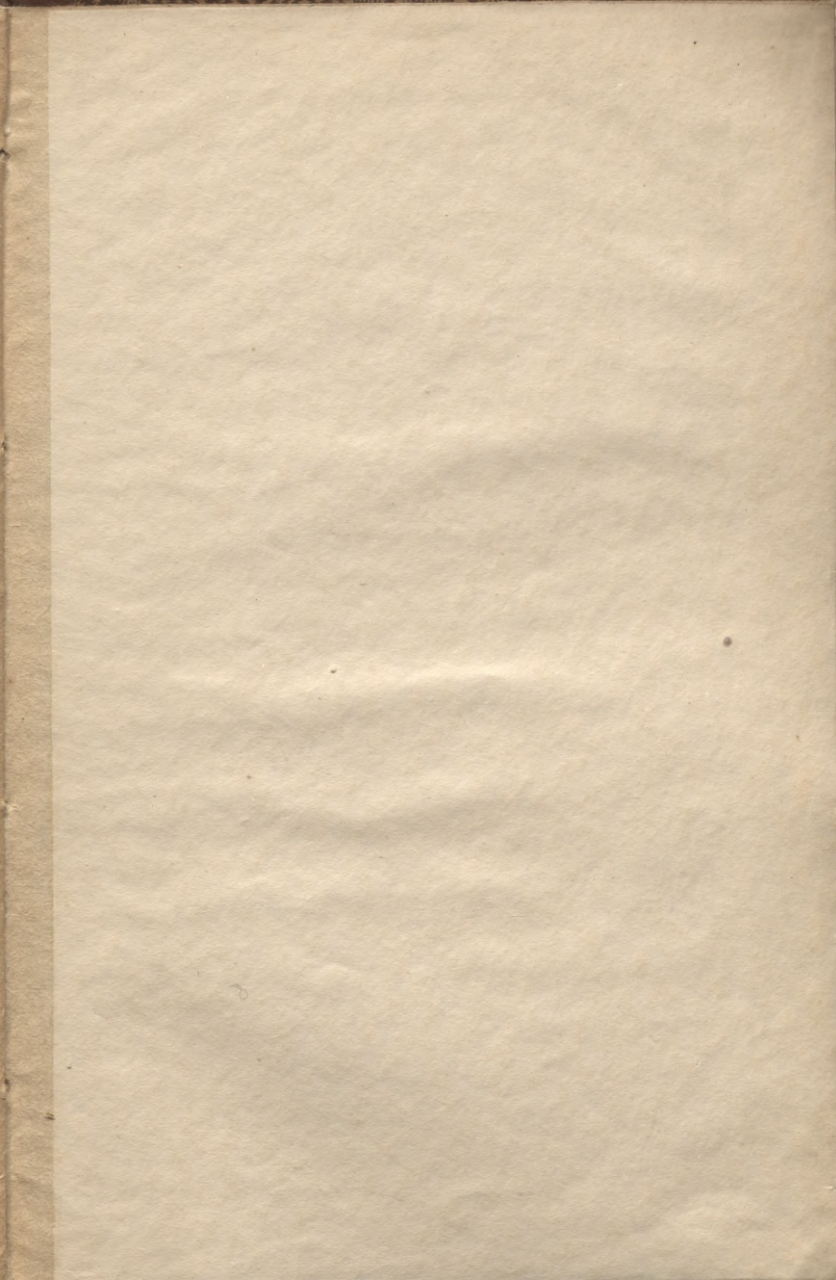
J. Krodznieks šai lietā izteicās šādi: „Tagadējie mūsu tautas vadoni vairs lāgā nezīn, kāds svars bija savu laiku maskaviešiem latviešu sabiedrībā. Kad Rīgā kautkas bija darāms, tad notal griezās uz Maskavu ar pieprasījumu, vai derētu to uzskāt, vai tas nāktu par labu, un kā būtu izvedams.

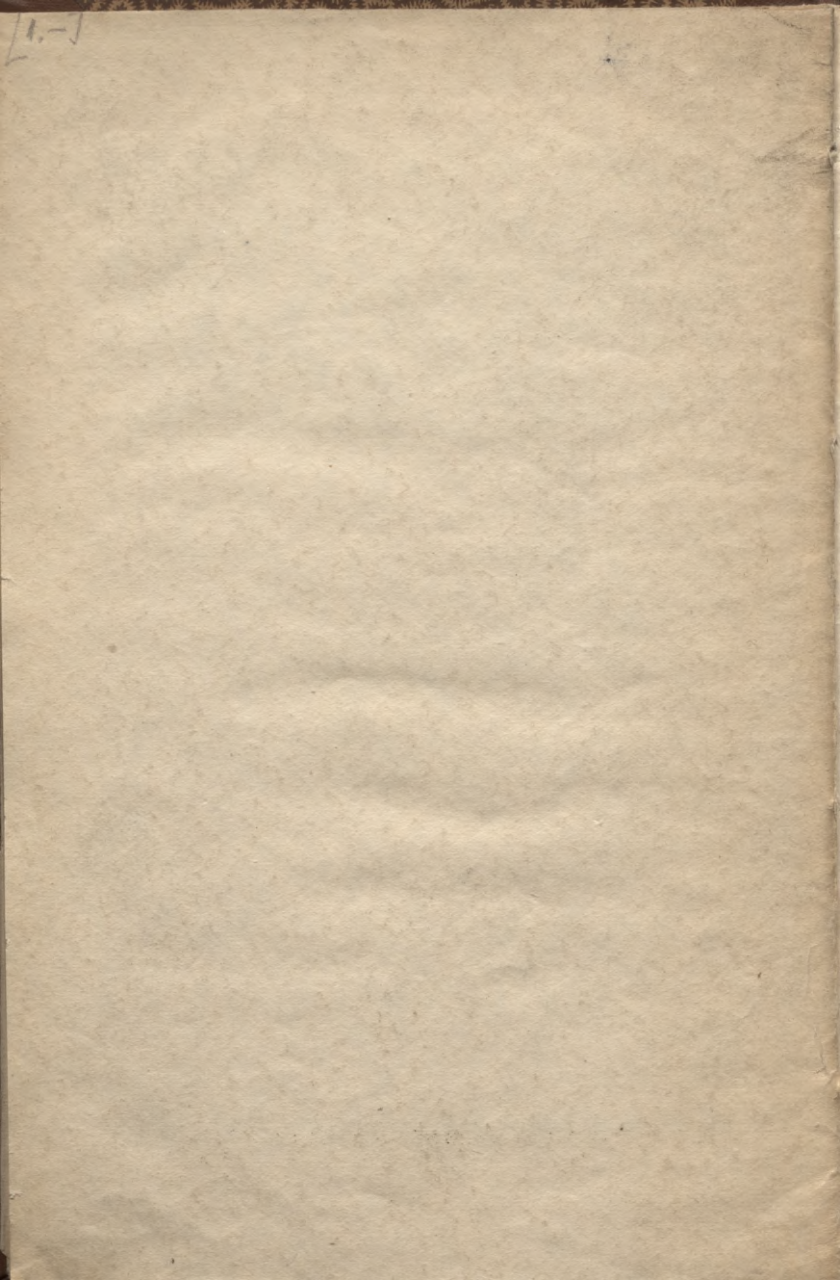
Un kas bija tad tie maskavieši? — tie bija Valdemārs. Mēs citi Maskavā bijām protams glaimoti, ka mūs tā ievēro un godā, bet šis gods tak piekrita Valdemāram.“

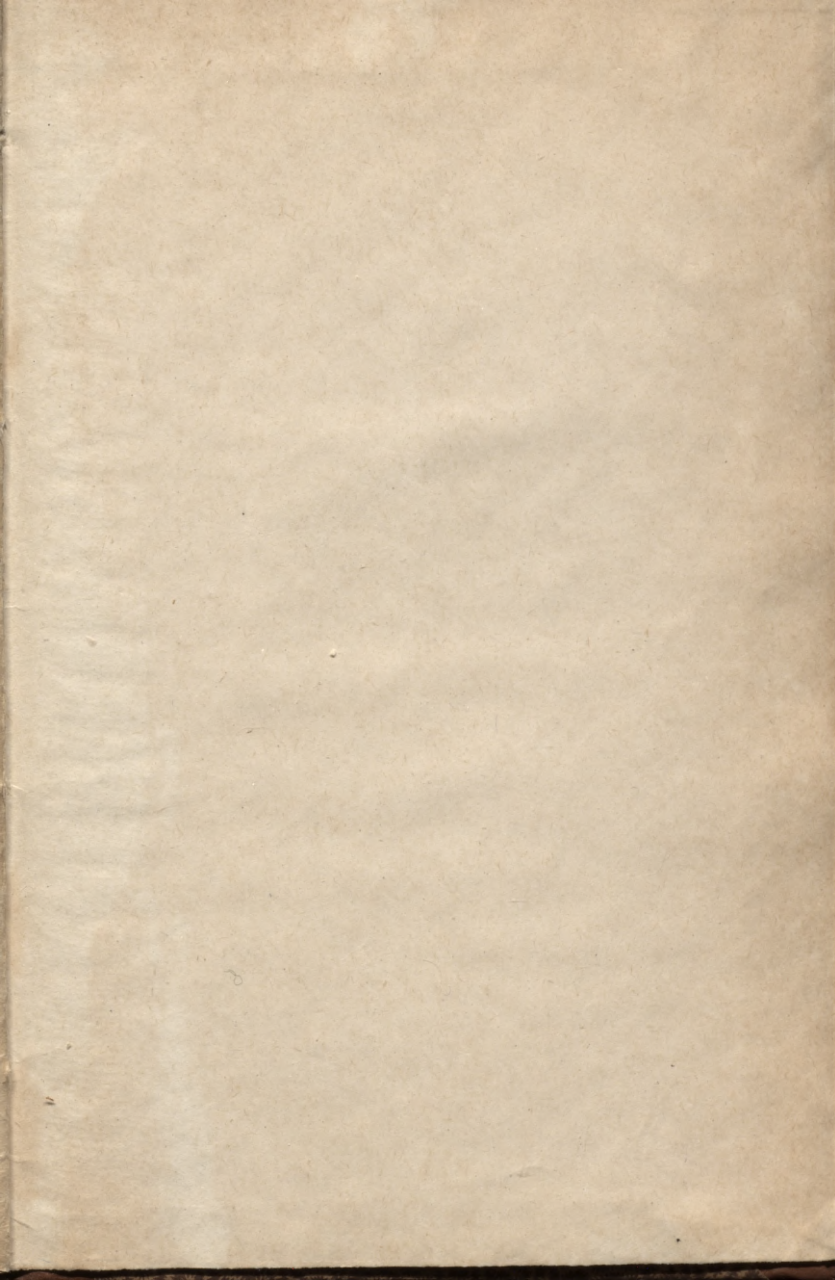
Ja nu beidzot prasam, kā tas varēja notikt, ka nabaga latviešu zemnieka dēls ieguva tādu stāvokli svešajā krievu augstākā sabiedrībā, ka uz viņa vārdiem tā klausījās un viņa domas bieži ievēroja pat tad, ja tas attiecās uz Krievijas tā saukto augsto politiku, tad mums uz šo jautājumu jāatbild, ka to paspēja viņa iekšējais tikumiskais spēks, kas viņā mīta no pašas jaunības līdz mūža beigām. Šis tikumiskais spēks viņu padara lielu. Sevišķi mūsu jaunatnei viņš derētu par spilgtu paraugu un priekšzīmi, kopt sevī arī šādu tikumisku spēku. Šāda tikumiska spēka cilvēki padara lielus darbus, lai viņu darba lauks būtu plašs vai šaurs, liels vai mazs.

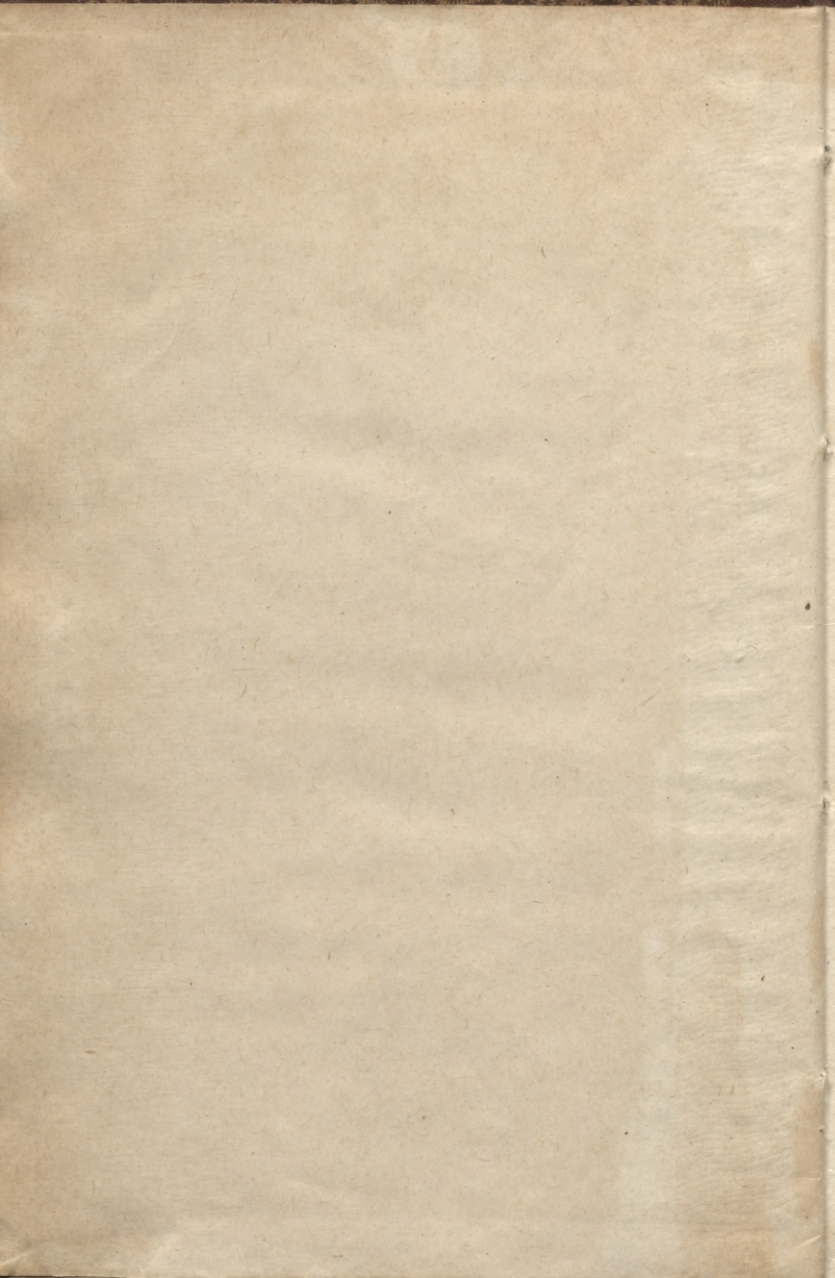
Mana vēlēšanās būtu, lai latviešiem rastos daudz tādu cilvēku, tad par Latvijas nākotni neceltos nekādas bažas.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306016440